

ptt služba vlogo hrbtnjače, ki prenaša nujne živčne impulze. Ta proces se je z zgodovinsko-tehničnim razvojem le še potenciral, toda še vedno drži dejstvo, da se človekov pogled na ptt službe sklada z zgodovinskimi krajevnimi in časovnimi lastnostmi. Ptt službe so bile, ostajajo (in bržkone bodo) odraz zgodovinskega časa.

Torej, če danes poštna služba v nabiralnike zatika reklamni material, je to odraz sodobnih razmer, tako kot je bilo zrcalo razmer obravnavanih v ocenjenem katalogu vedno pogojeno s tedanjimi vojaškimi, političnimi ali kulturnimi razmerami, ko se je prvič znotraj slovenskih meja vzpostavil sedež organizirane ptt službe. Ljudje smo pač »žrtve« zgodovinskih procesov. Psi pa menda za poštarji od vedno enako lajajo.

Borut Batagelj

Janez Stanovnik, *Aleš Stanovnik in njegov čas*. Ljubljana : Zveza združenj borcev in udeležencev NOB, 2003. 159 strani.

Spominska literatura je za zgodovinarje zelo zanimiv in uporaben zgodovinski vir. Seveda velja ob njeni uporabi upoštevati nekaj značilnosti, ki so povezane s pisanjem tovrstne literature. Janez Stanovnik je v predgovoru k svoji knjigi *Aleš Stanovnik in njegov čas* zapisal, da se zaveda možnosti izgubljanja verodostojnosti spominov, »če gre za sorodnika (*Aleš je njegov stric*) in svoja lastna doživetja«. Zato je k svojim spominom pritegnil različne dokumente, ki njegove spomine »potrjujejo ali osvetljujejo«. Uporaba različnih dokumentov je bila zagotovo bolj potrebna za opisovanje delovanja Aleša Stanovnika v dvajsetih letih, saj se takratnih dogodkov Janez Stanovnik, zaradi svoje mladosti, pač ne more spominjati. Zelo verjetno je, da del besedila, ki opisuje prvo desetletje Kraljevine SHS, vključuje tudi spomine Aleša Stanovnika na ta čas. Te spomine pa bi lahko avtor knjige poslušal v družinskih pogovorih, ki jim je bil priča. Tisti del besedila, ki opisuje trideseta leta in čas po okupaciji, je v večji meri lahko prežet s spomini. Ni nepomemben tisti del avtorjevih zahval, kjer omenja družinski arhiv. Ta bi bil zagotovo zanimiv tudi za profesionalnega zgodovinarja.

Janez Stanovnik je knjigo razdelil na več kot petnajst poglavij, katerim sledi nekaj pesmi, ki so jih različni avtorji napisali Alešu Stanovniku v slovo. Dodani so tudi pregledi spisov Aleša Stanovnika ter viri in literatura. Pisec knjige je v svoji pripovedi bolj ali manj tekoče sledil življenju Aleša Stanovnika.

Aleša Stanovnika so obkrožali ljudje, ki so bili politično aktivni, tako da je bil njegov vstop v politiko pravzaprav samoumeven. Njegov oče je bil leta 1920 izvoljen v Ustavodajno skupščino Kraljevine SHS, njegov brat Ivan, oče avtorja knjige, pa je bil leta 1923 ljubljanski podžupan. To podžupanstvo je bilo rezultat politične povezave imenovane Zveza delovnega ljudstva. Janez Stanovnik v nekaj poglavjih opisuje Aleševe poglede na konkretna politična dogajanja v drugi polovici dvajsetih let, kakor jih je doživljal kot študent in mlad pravnik. Predvsem so tu zanimivi deli, povezani z različnimi študentskimi društvi.

V tridesetih letih se je Aleš Stanovnik neposredno vključil v politično življenje. Aktiven je bil na Jesenicah, kjer je imel odvetniško pisarno. Upoštevanja vredna je bila njegova opredelitev, da je potrebno začeti politično delovati na dnu oz. na prvi stopnji to je občina. Tako je bil l. 1936 nosilec kandidatne liste za občinske volitve na Jesenicah. Lista je bila sestavljena v duhu ljudske fronte. S približevanjem vojne je bil Aleš Stanovnik vse bolj prepričan o nujnosti splošne politične povezanosti zaradi obrambe nacionalnih interesov. Eden od izrazov tega prepričanja je tudi Kamniška izjava krščanskih socialistov iz l. 1938. V njej je omenjeno nasprotovanje komunizmu zaradi njegove revolucionarnosti. Vendar pa je po mnenju Janeza Stanovnika bistven zaključek, kjer izjava poudarja pripravljenost za sodelovanje krščanskih socialistov z vsemi, ki nimajo v svojem programu nasprotovanja veri v Boga, četudi vere ne izpoveduje. Konec leta 1938 je Aleš Stanovnik kandidiral na volitvah za jugoslovanskega poslanca na Mačkovi opozicijski listi.

Kratek prikaz knjige o Alešu Stanovniku naj končam z nekaj besedami o zadnjih poglavjih, namenjenih vojni. Ta del obsega skoraj polovico knjige. Namen tega dela knjige je opisati Aleševe aktivnosti od okupacije do njegove prezgodnje tragične smrti pred italijanskim strelskim vodom v Gramozni

jami. Aleša Stanovnika so Nemci z Jesenic izgnali v Srbijo, vendar se je že po nekaj tednih vrnil v Ljubljano. Od poletja 1941 je nekako polilegalno živel v Ljubljani. Postal je predstavnik krščanskih socialistov v vodstvu OF. Pozno spomladi 1942 so ga Italijani aretirali in 2. junija 1942 ustrelili. Aleš Stanovnik si je prizadeval za dosledno spoštovanje temeljnih točk OF. Nasprotoval je akcijam čiščenja, ki jih je izvajal VOS. Zelo si je prizadeval za onemogočenje grozečega bratomornega spopada, ki se je nakazoval že kmalu po okupaciji. S svojim delom je bil Aleš Stanovnik trn v peti tudi nekaterim ekstremističnim skupinam v taboru nasprotnem OF. Tako Janez Stanovnik omenja načrte o poskusu atentata nanj. Atentat ni uspel, ker se je nesojeni atentator skesal in dela ni opravil. To ga je kasneje stalo glave, saj so ga somišljeniki ubili.

Janez Stanovnik zaključuje svojo knjigo s pojasnjevanjem okoliščin Aleševe aretacije in usmrtilve. Na svoj način poskuša analizirati, kdo je bil kriv za Alešovo aretacijo in usmrtilve: ovaduhi v službi Italijanov. Zagotovo so zanimiva tudi poročila o objavljenih ali deponiranih spominskih zapisih Aleševih prijateljev pred vojno in med njo in zagotovo tudi tistih, ki so se v času vojne z njim razšli (npr. zapis iz spominov Mihe Potočnika o izjavah Albina Šmajda, str. 132).

Knjiga Janeza Stanovnika je zagotovo vredna branja, saj nam kaže zanimiv pogled nezagodovinarja, a vendar pisca, ki skuša svoje spomine in vedenje vključiti v zgodovinski okvir. Pohvale je vredna njegova poteza, da je v besedilo vključil zgodovinske vire, predvsem pa različne zapisane ali nezapisane spomine na Aleša Stanovnika.

Bojan Balkovec

Dan Shiffman, **Rooting Multiculturalism: The Work of Louis Adamic**. Madison-Teaneck : Fairleigh Dickinson University Press, London : Associated University Press, 2003. 191 strani.

Delo »Korenine multikulturalizma: delo Louisa Adamiča« predstavlja življenje in delo slovensko-ameriškega pisatelja, urednika, ljubiteljskega zgodovinarja in zagovornika priseljencev Združenim državam Amerike, Louisa Adamiča. Dan Shiffman, docent na Berry College v Mount Berryju v Georgiji, je trenutno eden redkih ameriških raziskovalcev Adamičevega življenja in dela.

Knjiga je razdeljena na pet poglavij. V prvem poglavju avtor predstavi Adamičevo življenje od priseljenca do ameriškega pisatelja. Pri predstavitvi življenja nam njegovo življenje predstavi predvsem preko njegovih del, ki jih avtor ocenjuje z vidika ameriške sodobne književnosti in politike. Poglavje je obogateno tudi z mnenji Adamičevih sodobnikov o njegovem delu.

V drugem poglavju nam avtor predstavi kulturni pluralizem v Ameriki med obema svetovnima vojnoma. Z vidika najnovejših teoretičnih del o transnacionalizmu in multikulturalizmu, ki so nastala v zadnjih desetih letih, nam Adamiča predstavi kot zagovornika odobravanja prispevka etničnih skupnosti k mogočnosti in bogastvu Amerike, ki pa hkrati razmišlja tudi o usodi posameznega pripadnika določene etnične skupnosti v Ameriki. Po Adamičevim razmišljanju naj bi ameriška družba tudi takšnim omogočila socialni vzpon in »kulturno državljanstvo«. Shiffman pri tem izkaže veliko poznavanje sodobne literature, zlasti iz dvajsetih in tridesetih let 20. stoletja o etničnih skupnostih v ZDA stališča katerih primerja z Adamičevimi v *My America* in *Nation of Nations*. Hkrati avtor poskuša razlagati tudi Adamičevo delovanje kot enega od voditeljev Common Council for American Unity in urednika glasila te organizacija, *Common Ground*. Pri tem pa avtor, spričo nepoznavanja literature, ki je izšla v slovenskem jeziku, in zgodovine južnoslovanskih narodov, ne zna razložiti celotnega problema Adamičevega odstopa z vodstva te organizacije (pri tem je šlo za vprašanje problema odnosov med Srbi in Hrvati v Ameriki, ki so se v Ameriko prenesli iz domovine). Adamič je sicer bil zagovornik integracije etničnih Američanov, vendar brez homogenizacije ameriške družbe. Avtor poskuša tudi to razložiti na podlagi literature iz tridesetih let 20. stoletja, kakor tudi na podlagi literature iz devetdesetih let 20. stoletja.

V tretjem poglavju avtor obravnava Adamičev odnos do delavskega vprašanja v Ameriki. Poglavje začneja z Adamičevim prevodom Cankarjevega dela *Hlapec Jernej in njegova pravica* iz leta 1926 in nadaljuje z vprašanjem, koliko je na Adamiča vplivala marksistična filozofija. Avtor na to vprašanje odgovarja z enim od mnogih citatov iz Adamičeve knjige *Dinamit*, ki predstavlja popularno zgodovino